

De la perifèria al centre: reflexions sobre la llengua catalana de l'escriptora Isabel-Clara Simó

Carles Cortés
Universitat d'Alacant

0. L'autora i la defensa de la llengua pròpia: els exemples de la seua narrativa breu

L'escriptora Isabel-Clara Simó (Alcoi, 1943) és un referent de la narrativa catalana contemporània.¹ La seua trajectòria literària, tot desenvolupant la novel·la i el relat breu, ofereix un estil propi marcat pel realisme de caire psicològic on la voluntat de construir un imaginari contemporani aproxima els seus protagonistes a la realitat més immediata. Simó pretén, doncs, construir simulacions d'un moment actual, amb una voluntat sovint crítica, reflex de les transformacions de l'esfera contemporània. De manera paral·lela, l'escriptora ha desenvolupat una tasca com a periodista, iniciada en el marc de la revista *Canigó* l'any 1973, i que ha tingut com a contrapunt la redacció de textos assagístics. Amb aquest vessant, podem trobar una Simó més irònica i humorística que dissenya articles més contestataris on s'evidencia una denúncia contra les injustícies socials i culturals. Tot plegat dins d'un marc ideològic caracteritzat per una voluntat nacionalista, esquerrana i feminista, segons exposàvem en un estudi anterior nostre "La reivindicació de la situació de la dona en la transició a través de la revista *Canigó*": "han esdevingut aportacions claus d'un grup de lletraferits de renom que lluitaven per reivindicar la cultura, la llengua i la política catalanista" (Cortés & Gisbert, 66). Dins d'aquest marc, cal fer esment especial de la reflexió lingüística d'una llengua catalana comuna a tots els territoris que la parlen.² És en aquests escrits periodístics inicials on l'autora vessa de manera directa el seu ideari envers la defensa de la llengua i l'assumpció de la seua normalitat en els usos socials i formals.

En la nostra anàlisi tenim en compte, doncs, els textos de caire més periodístic o autobiogràfic de l'escriptora qui, des de la seua condició de valenciana, aborda els principals reptes que en els últims quaranta anys han assetjat el discurs sobre la identitat lingüística catalana. Ens referim, principalment, als volums de proses com *Sobre el nacionalisme (carta al meu nét)* (2000), *En legítima defensa* (2003), *Si em necessites, xiula* (2005), *Adéu, Boadella* (2008), *Els racons de la memòria* (2009) o *Cartes d'independència a la vora d'una tassa de te* (2011). En el cas d'*En legítima defensa*, els articles procedeixen de la seua col·laboració en premsa escrita, com el periòdic *Avui*, que li serveixen com un espai obert on mostrar el seu pensament, com ella mateix confirma en la publicació recopilatòria: "M'encanta tenir una plataforma d'opinió, tenir una finestra oberta! És una feina meravellosa, i més encara en un diari" (Simó 2003, 30). Tot plegat, amb el precedent que van representar els textos periodístics, principalment editorials, que va publicar en la revista que va dirigir entre els anys 1971 i 1983, *Canigó*.³

¹ Sobre el seu mestratge per la nova generació de narradors i de narradores al País Valencià, atenant a l'ús normalitzat del català en la seua literatura, ens referim en l'article "Espectora, dona i lluitadora": "Una activitat incessant que no s'atura amb el temps, perquè amb el seu pas, la nostra escriptora, guanya en la seua imatge com a creadora i com a figura referent per tots aquells que volem una normalitat completa del valencià en la nostra societat." (Cortés 2006, 91)

² Podem destacar, entre altres, el conjunt d'articles agrupats amb el títol "De Salses a Guardamar" de l'antologia *En legítima defensa*, molt especialment "País Valencià" on l'autora critica el centralisme imperant en la cultura catalana de Barcelona que no sap destriar la importància dels autors i l'ús de la llengua al País Valencià.

³ Podeu consultar els exemplars de la revista *Canigó* en el web de l'Arxiu de la Democràcia de la Universitat d'Alacant: <https://web.ua.es/va/revista-canigo/presentacio-arxiu-canigo.html>

Tot i això, la denúncia de l'opressió lingüística no és exclusiva de la seua producció assagística, ja que en diversos relats de ficció també podem trobar aquesta voluntat crítica, com en el relat "Em dic Jaumet" del seu primer volum de contes:

ell, al canvi de nom, no s'hi podia avesar. "¿Cómo te llamas, guapo?", havia dit aquella dona tan lletja. I ell: "Jaumet." I res. Però quan va marxar la dona tan lletja, que era una visita, es veu, la mare que l'agafa pel coll, i clatellada de l'endret, clatellada del revés. "¿Quantes voltes però quantes voltes t'he de dir que et dius *Jaime*? A mi no em fas passar més afronts, davant de la gent! *Jaime!*, ho has sentit? *Jaime!*" I més clatellades. I, com hui, a fer una "còpia" de dues pàgines, tancat a la cambra, dissabte a la vesprada... (Simó 1979, 67-73).

Un relat on la voluntat d'ascens social de la família provoca el canvi de llengua, com un excel·lent exemple de diglòssia lingüística, on la llengua pròpia es veu sotmesa a un sentiment negatiu. La rebel·lió del fill, que defensa l'ús del nom propi en català serveix per a reforçar el sentit crític i, fins i tot, irònic, de la situació plantejada per l'escriptora. Un cas semblant el podem trobar en "Engruna de res", del mateix volum de contes, on la protagonista del conte recorda la seua infantesa on el pare defensa la llengua pròpia davant de la segona:

–Pare, què és un *modismo*?
 –Calla ara, maca, que vull sentir la ràdio.
 –La senyoreta diu que n'he de buscar cinc...
 –No ho sé ben bé. Frases fetes, em penso.
 –Com *A Dios rogando y con el mazo dando*?
 –No, això és un refrany. I és en castellà.
 –La senyoreta ho vol en castellà.
 –Doncs tu li'n poses cinc en català. I, si no li agrada, que es foti.
 Que se'n vaig al seu país, que nosaltres no l'hem cridada.
 –I què hi poso?
 –Deixa'm pensar...
 –Puc posar *Engruna de res*?
 –*Engruna de res*? D'on ho has tret, això?
 Tu ho deies a l'Àlex quan era petit...

(Simó 1979, 26)

En general, la narrativa d'Isabel-Clara Simó, no planteja, en general, una reflexió sobre l'ús de la llengua en la societat on es mouen els seus personatges. Com afirmava Montserrat Palau, "Isabel-Clara Simó basteix una narrativa amb càrrega ideològica, que no militant, que planteja nombroses problemàtiques de gènere des de diverses òptiques i veus. Les paraules són l'instrument de comunicació per a una narrativa que vol ser també comunicativa." (33). Els dos exemples observats, dins del primer volum de relats, són l'excepció. L'autora va dirigir als textos periodístics i assagístics la plasmació de les reflexions lingüístiques.

1. L'opció lingüística de l'escriptora: la formació

L'interès per l'evolució de la llengua té un punt d'origen en la seua època universitària, arran del coneixement de Joan Fuster, com ella mateix afirma en una entrevista:

Vaig tenir la sort de ser de la primera generació que va formar Joan Fuster. Va ser a la Universitat on jo m'assabento que tinc una llengua i un país amb una història

molt important. Jo pensava que la meua llengua era només per parlar amb la família. No havia llegit ni una ratlla en la meua llengua. I als 20 anys escric la primera quartilla en català, que era una carta a un amic, amb diccionaris i gramàtiques al costat. La primera cosa que vaig llegir va ser un *Serra d'Or*. Portava un gran retard i sense destresa en la llengua no podia escriure. (*El Temps*, 14.03.1994)

Tot i això, amb un punt de partida ben dolent en el qual, en l'època de la postguerra, no era possible un ús formal de la llengua, com ella mateixa reconeixia en l'assaig *Sobre el nacionalisme (carta al meu nét)*: “A mi sempre m'ha agradat molt llegir, i a casa, com a tot arreu, no hi havia cap llibre en valencià; així doncs vaig suposar que era una llengua que no s'escrivía, només es parlava (2000, 15). D'aquesta manera, el mestratge de Fuster és clau en la construcció ideològica de l'escriptora i en la concreció d'un ús particular i efectista de la llengua, com ella mateix destacava en l'article “Països Catalans” (10.11.2002) de la secció “De fil de vent”, del periòdic *Avui*, inclòs al volum *En legítima defensa*: “Si el torneu a mirar, us passarà com a mi: una onada de gratitud vers l'erudit de Sueca i l'admiració per tots aquells que, com Fuster, tenen el cervell clar: no acumula dades, com fan els ignorants saberuts, sinó que les sintetitza, per destil·lar-hi idees” (Simó 2003, 293). Un reconeixement semblant li dedica en el volum autobiogràfic *Els racons de la memòria*: “jo enyoro Fuster. Tot el país l'enyora. Fins i tot per criticar-lo o per bescantar-lo. Als darrers anys, Fuster va caure en un silenci espès i indesxifrable” (2009, 127). Una defensa ferma, doncs, de la figura de l'assagista de Sueca que va tenir un suport decidit des de l'editorial d'Isabel-Clara Simó en la revista *Canigó* de l'any 1978 després de l'atemptat en bomba que va tenir a casa seua: “des de les pàgines de *Canigó* volem manifestar la nostra total indignació per aquest fet i la nostra solidaritat amb en Fuster i tot el que ell representa...” (Simó 25.11.1978, 3).

Un període formatiu on va poder recuperar la llengua que va conèixer des de petita en la vila nadiua i en les ciutats on ha viscut:

El cas és que he escrit tota la vida. Al meu Alcoi, fugitiu de si mateix, cansat i atordit, que riu i desfila i fabrica i fa cançons i pinta i un dia algú es mira els ponts, l'enorme nombre de ponts que té i algun ciutadà s'hi llança.[...] I escrivia a la València que em descobria el món i m'ensenyava la llengua, i em deixava bocabadada davant l'elegant Llotja, el monument de gòtic civil més bonic que conec, i on vaig conèixer dotzenes de professors meravellosos i d'altres que no valien un rave i que et feien avorrir els llibres; [...] I escrivia a Figueres, entre ratxes de tramuntana i juraments d'amor. (2009, 137-138)

Des del moment de l'opció personal per usar la llengua pròpia, l'escriptora n'és conscient dels entrebancs, com reconeixia molts anys després en el volum *Adéu Boadella*: “el fet d'escriure en català significa un silenci molt espès” (2008, 54). En aquest escrit trobem també un reconeixement al treball silenciats de tantes persones durant el franquisme per la continuïtat de l'ús de la llengua: “Jo veia, ja en aquella època, una gent molt esforçada per la llengua, que treballava amb clandestina paciència i que arrossegaven molts mèrits, però em semblaven sacerdots tenint cura de la flama de la llengua, inclinats reverencialment sobre una mena d'herència secular que gràcies a ells es mantenia viva” (2008, 44). L'autora és, doncs, plenament conscient de la seua opció lingüística; així, en *Els racons de la memòria*, trobem aquesta declaració d'intencions:

Escriure és com estar condemnat a una obligació inevitable i alhora és el moment en què tastes una mica això que es diu llibertat: tu, com déu, manegant la vida dels

altres, pintant els paisatges i moblant les cases, i ahora com un miserable captaire que està al marge i que no vol estar-ho. I ho he fet només en la meua llengua, per tossuderia, sí, per patriotisme [...] per necessitat. Ja ho saps, que et menysprearan, ja ho saps, que sempre seràs de segona (2009, 139)

D'una manera més subjectiva, amb la ficció d'escriure al seu hipotètic nét, Simó explica en el llibre *Sobre el nacionalisme (Carta al meu nét)*, els sentiments que va tenir la primera vegada que va usar el català per a un text escrit:

Però la primera vegada que la vaig escriure –una carta a un amic-, tot i les faltes que feia, em va resultar un experiment sensacional: em va esclatar una mena de foc diamantí al cervell: estava expressant coses tal com les pensava! Per primer cop a la meua vida, no traduïa a l'hora d'escriure! Va ser tan fort, que aquell mateix dia vaig decidir de ser escriptora. I de ser-ho, naturalment –com fan tots els altres escriptors del món-, en la meua llengua (2000, 21).

Un procés de retrobada amb la llengua pròpia d'una generació que no estava formada però que en tenia cura:

Així doncs vigilàvem que no se'ns escapés ni un mot en valencià per no fer el ridícul. No sé si tu et pots imaginar què és tenir aquesta valoració tan negativa d'un mateix, i com és de terrible que els parlants d'una llengua se n'avergonyeixin, com si fos un pecat, i a quin extrem de misèria moral havia arribat un poble per sotmetre's així i per acceptar voluntàriament la pròpia inferioritat (2000, 18).

En l'època de postguerra, com reconeix la mateixa autora, la llengua es mantenia viva en l'àmbit familiar, sense usos formals externs. Un fet que provocava una mena d'auto-odi envers aquesta i que, gràcies a la voluntat ferma dels parlants com ella anava eixamplant els seus àmbits d'ús. Així, l'escriptora reprén poc més endavant l'explicació dels entrebancs de l'opció lingüística dels escriptors en català:

La diferència, però, rau en un fet fonamental: ultra els riscos i les incomprendiments que ha d'aguantar qualsevol escriptor del món, els escriptors catalans reben a sobre els derivats de la seva condició de catalans. I això que dic és molt greu, perquè aquesta segona forma d'agressió no es dona perquè siguis més o menys antipàtic, o més o menys vanitós, o perquè tinguis més o menys enemics entre els crítics, o perquè la teua obra sigui més reeixida o menys reeixida: es dona per naixença, per ser català, per usar la teua llengua com a eina literària (2000, 59).

De tota manera, l'autora s'hi rebel·la davant dels intents immobilistes de l'ús i regulació de la llengua; així podem destacar l'article "Essencialisme" on exposa que "tota llengua evoluciona –excepte les llengües mortes–, tota llengua utilitza préstecs de les altres llengües i empra neologismes: una llengua no s'ha d'adorar sinó que s'ha d'emprar." (2003, 162). Aquesta és l'aposta de l'autora, un ús de la llengua estès i dinàmic, obert a l'evolució que aquesta mateixa tinga en el pas del temps i en l'adaptació als diversos registres; per contra, aquesta és la seua crítica: "hem conegut els guardians de la llengua, que, com si aquesta fos l'arca perduda i ells l'Indiana Jones, la mantenien en conserva, la vigilaven" (2003, 162). Tot i això, els reconeix, als primers governants autonòmics de Catalunya, del manteniment de l'ús del català i de la potenciació del seu prestigi:

Hi vaig veure també «el país de Pujol», per dir-ho d'alguna manera. Jo veia, ja en aquella època, una gent molt esforçada per la llengua, que treballava amb clan-

destina paciència i que arrossegaven molts mèrits, però em semblaven sacerdots tenint cura de la flama de la llengua, inclinats reverencialment sobre una mena d'herència secular que gràcies a ells es mantenia viva (2008, 44).

Per això mateix, critica el catastrofisme imperant en la premsa catalana, a diferència del que ocorre en altres cultures com l'anglesa:

I si agafes un diari català, si et fiques en una conversa entre catalans o si participes en un debat sobre Catalunya, veuràs que la tònica dominant és que tot és una merda, des de la literatura fins al traçat de l'autopista, des dels productes agrícoles fins als cantats (2008, 31)

Observem, doncs, una voluntat contínua de reflexionar sobre l'etapa de redescobriments amb la llengua pròpia, això és, el procés formatiu personal que mai acaba, com afirmava Ignasi Riera:

Una escriptora que sap que la seva eina és la llengua –el català– i que per això n'estudia l'ús i les variants, les possibilitats expressives. Quan l'agost de 1991, a Prada de Conflent, prenia part en l'homenatge a Avel·lí Artís-Gener, o “Tísner”, la Isabel-Clara ens revelava un secret: lectora àvida i devota dels llibres d'en “Tísner”, se'n feia una llista d'expressions –que els nous inquisidors de la llengua, en nom del “català light”, creuen poc adients –útils per a usos comuns de serials radiofònics que la Isabel-Clara prepara. (16)

Una aposta ferma i decidida per un model lingüístic formal, obert als dialectalismes de tots els territoris, amb l'enriquiment de les variants orals que permeta la major flexibilitat i riquesa a la llengua resultant. Aquesta és l'aposta personal d'Isabel-Clara Simó.

2. La llengua catalana a l'ensenyament

Simó comenta els esdeveniments polítics que ataquen l'avanç de l'ensenyament de la llengua; així, denuncia la supressió d'escoles en valencià durant el mandat del conseller Font de Mora és objecte de la seua denúncia: “«Mentrestant, el català retrocedeix, i el nostre govern no ha anunciat cap mesura per evitar-ho. Una curiositat: en les avaluacions fetes sobre el rendiment escolar, resulta que Catalunya ha demostrat més competència lingüística en castellà que la mitjana espanyola” (Simó 2011). L'articulista és conscient de la necessitat d'estendre l'ensenyament en llengua pròpia per a l'extensió del seu ús. De la mateixa manera que es presenta crítica davant dels intents de frenar la pretesa normalitat de l'ús de la llengua en *Adéu, Boadella*:

Vet aquí però que la llengua i la cultura catalana comencen a normalitzar-se. I això sí que no. Mentre era un cadàver de qui hom es pogués burlar o qualsevol analfabet pogués ridiculitzar, val, però que comencin a vendre llibres, a fer rendibles els teatres, o a posar preus elevats a quadres i escultures no santificats per la cultura espanyola, és a dir, quan ser català comença a ser un bon negoci jo crec que es produeix una exasperació, un catacrec emocional (2009, 34)

Cal recordar la seua tasca com a periodista, en l'època que dirigia la revista *Canigó*, on es va fer ressò de les diverses campanyes que, durant la transició democràtica, es feren per la recuperació del català a l'ensenyament. Així podem llegir el Manifest dels Ensenyants de Català de Terrassa que l'autora va incloure l'any 1976 en un exemplar de la revista:

En el curs actual trobem escoles on no es dona ni una hora de català, altres escoles en què, al mateix nivell, uns alumnes tenen català i d'altres no, etc. No cal dir que aquesta discriminació forçada ens sembla del tot intolerable i més en aquests moments en què la conscienciació popular en aquesta qüestió s'ha desvetllat. Per tant, doncs, exigim de les persones a qui correspongui, la ràpida solució a aquest greu problema (Simó 06.11.1976, 7).

Uns mesos abans, en l'editorial de la publicació, exposava als seus lectors els entrebancs que tenia la mateixa revista per a l'ús del català en la seua totalitat i la necessitat d'alfabetitzar la població en la llengua pròpia: “Volem la normalitat. I la volem per a tots els catalans. És una pura obvietat que assolir la normalitat és un procés –per cert, un procés també polític–, en el qual procés som immersos tots els catalans. O és que l'analfabetisme escrit de la llengua catalana no ens afecta a tots?” (Simó, 26.06.1976, 3). La defensa de l'ensenyament del català se situa, doncs, dins del marc ideològic de l'autora com una eina bàsica per fer avançar la normalització de l'ús de la llengua, al temps que millora la culturització dels seus parlants. Tot i això, la proposta lingüística de l'autora se situa en el marc del plurilingüisme que, sense renunciar a la llengua nadiua permeta els parlants fer ús del major nombre possible de llengües:

Que consti que estic per l'ensenyament poliglota, i que crec que un món intercomunicat hauria de dotar els seus ciutadans del coneixement de diverses llengües. I encara més: crec que per als catalans, que som una comunitat petita i per tant molt necessitada de conèixer altres llengües, seria bo i saludable que tothom aprengué l'espanyol, i també l'anglès i el francès. Com a segones llengües, però no per substituir la pròpia llengua (2000, 69)

Una aposta per un ensenyament de les diverses llengües que entronca amb la definició que fa d'ésser humà, on la llengua és una part fonamental en la seua concreció: “L'ésser humà és un animal social, que som cèl·lules del teixit social, que l'individu, en estat pur, no existeix, que tots partim d'una llengua, d'una història, d'una tradició, d'una determinada educació que configura la nostra manera de veure el món” (2000, 35). Tot i això, a partir del debat social sobre la convivència de l'ensenyament de les dues llengües oficials i l'anglès, esmenta una anècdota, amb una voluntat irònica, a partir d'un ús inadequat dels traductors automàtics:

Algú va escriure, en castellà: “Podemos discutir que si castellano que si catalán, pero el inglés no lo podemos tocar”, i la va sotmetre al traductor automàtic castellà-català, sense adonar-se que havia escrit “ingles”, sense accent; el resultat va ser aquest: “Podem discutir que si castellà que si català, però no ens podem tocar l'engonal.” (2011, 21-22).

Fidel a l'ideari anteriorment esmentat, la direcció de la revista *Canigó* que encapçalava Isabel-Clara Simó optà per crear una secció fixa anomenada “Ensenyament” que es va fer ressò de les diverses propostes de com iniciar i reforçar l'aprenentatge de la llengua pròpia en el moment de la recuperació d'aquesta. Cal destacar diverses editorials de Simó que entronquen amb aquest objectiu i que van ser un bon precedent de la secció “Ensenyament”:

Si allò que defineix una societat, amb personalitat pròpia, és el fet de tenir un sistema de comunicació comú, és a dir, una llengua comuna, és verament just, digne, equitatiu i saludable que insistim, insistim i insistim sobre la necessitat imprescindible de reconquerir la nostra llengua (Simó 15.02.1975, 3)

Un intent de consolidar una represa que marcà diversos editorials posteriors de l'autora:

Una llengua no és sols un sistema de comunicació social; és l'expressió més palesa d'una manera de ser, el resultat d'una evolució història en una societat concreta. [...] Però quan una llengua és defensada, senyal que està en perill. I per tant està en perill la societat que la parla, com a tal societat. (Simó 08.03.1975, 3)

D'igual manera, en els moments d'atac a la unitat de la llengua, la directora de la publicació reclamava la col·laboració directa dels seus lectors, conscient com és de la diversitat de procedència d'aquests dins del conjunt de terres de parla catalana i, com en altres ocasions, amb un deix irònic que pretén la seua provocació:

Una pregunta, tanmateix: No havíem quedat que sols els ultres neo-feixistes negaven la unitat de la llengua dels Països Catalans? O és que la gent de *Canigó* patim d'al·lucinacions? [...] O és que la gent de Canigó hem estat a Alaska, sense saber-ho, aquests quaranta anys? [...] on són les veus dels intel·lectuals, intel·lectualassos i intel·lectualoides? On l'estripament de vestidures? O és que ningú no veu com és de dramàtic per a un poble que s'estimuli la seva desmembració tot introduint el català a un sector de la població però no a tot arreu? O és que hem oblidat que el País Valencià existeix, i les Illes, i la Franja de Ponent, per no esmentar els catalans de l'altra ratlla de la frontera estatal? No està ningú indignat, enfurismat i fotut per una dilació gravíssima, per la constitucionalització dels *parents pobres* que són –que som– els catalans de fora del Principat? [...] Els valencians, els illencs, etc., no seran mai titllats públicament d'inferiors: però així són tractats i considerats. [...] En Joan Fuster ho digué així, recentment, en l'homenatge a l'Estellés i Renau: “Barcelona se'n fot del País Valencià quasi tant com Madrid.” Pensem-hi una mica, si us plau... (Simó 01.07.1978, 3)

Unes reflexions entorn a l'ensenyament de la llengua en un moment clau, el de la represa de la formació amb la vinguda de la democràcia, on els seus escrits foren bàsics a l'hora d'encendre el debat i d'apostar per un ús general arreu dels territoris de parla catalana. Una anàlisi permanent de l'aprenentatge del català que, en un dels textos últims que hem revisat, continua vigent: “L'ensenyament ha copiat tots els defectes del caòtic ensenyament espanyol, i, literalment (torna-hi...) la gent no sap llegir i escriure; veure un bordegàs llegir en veu alta un text senzill fa basarda.” (2011, 51).

3. La consideració social del català: les plataformes de difusió

La Simó articulista presenta, en diverses ocasions, una preocupació especial per la consideració social del català. Així, recull en el volum *En legítima defensa*, en un apartat anomenat “Pus que parla català”, sis articles publicat entorn a aquesta temàtica: En el primer d'aquests, “Aznar i la llengua”, exposa la manca de la voluntat del govern central per a defensar les altres llengües de l'estat distintes a l'espanyol: “Aznar no ha demostrat cap disposició a defensar el *nostre* patrimoni cultural ni ha dit res de donar suport a cap mena d'empreses.” (2003, 151). En “92%!” fa referència a un estudi sociolingüístic on la gran majoria de castellanoparlants residents a Catalunya no se senten discriminats per raó de llengua, ben distint al que exposa l'autora:

Si em permeteu l'al·lusió personal, puc afirmar, sense cap dubte, que he patit, com a ésser humà, discriminacions pel fet de ser dona; però ni de lluny es poden comparar a les discriminacions que he patit i que pateixo per ser catalanoparlant

i catalanoescrivent; i no m'estic referint només a l'època franquista. Encara més: fer afirmacions sobre la llengua continua sent perillós, si aquesta llengua és la catalana. (2003, 153)

En els dos articles següents, “A José M. Fernández” i “Cela” planteja dues situacions sociolingüístiques en les quals els dos protagonistes, un professor de la Universitat Rovira i Virgili, i l'escriptor gallec, menyspreen la llengua catalana amb l'argumentació del possible retrocés de l'espanyol en l'estat. Uns exemples de la vida real que li serveixen a l'articulista per evidenciar la falta de consideració de la llengua catalana en la resta de l'estat. Així, en l'article següent, “Steiner”, Simó aprofita per evidenciar la paradoxa de diversos crítics i articulistes que “després de manifestar un inèdit amor pel català, el basc i el gallec, es lloa la multiplicitat lingüística i es conclou que aquest seu tarannà tan obert és molt diferent del dels catalans” (2003, 160). Tot plegat per denunciar: “es creuen de debò que els perseguïdors de llengües som nosaltres i ells les víctimes, i que la llengua que perilla és la castellana. De frenopàtic.” (2003, 160).

L'autora recull reflexions d'altres autors, com és el cas de Joan Fuster, per denunciar la falta de normalitat d'ús de la llengua en diversos àmbits més restringit, com l'econòmic: “Joan Fuster deia que una llengua no és normal fins que no és llengua de negocis, i tots nosaltres som testimonis directes que el català té, tradicionalment, escassa presència en el món dels negocis.” (2003, 291). Per tal d'abordar la consideració del català en la societat actual, Simó emprà de vegades un sentit irònic, tot això per contraposar que és el catalanoparlant qui ha d'acabar cedint en l'ús de la llengua pròpia davant dels altres. Així ho especifica, tot defensant l'ús exacerbant del concepte de *llibertat* en les cartes creuades sobre la independència amb Patrícia Gabancho:

Em deixo una nota al marge: la llibertat. Quantes vegades ho he sentit? Diria que centenars: llibertat per parlar o no el català, per triar escola en català o no, per veure cinema en català o no. Ah, quina bella paraula! (Simó 2011, 144-145)

Des dels orígens com a escriptora i periodista, Isabel-Clara Simó havia manifestat la seua preocupació per la situació social del català, molt especialment de la seua concreció arreu dels territoris on es parla. Així, en el temps que va ser directora de la revista *Canigó*, va coordinar una les seccions de major duració en aquella publicació: “De Salses a Guardamar.” En més de tres-cents exemplars localitzats entre els anys 1975-1983, l'autora abordava aspectes polítics i culturals, tot destacant les reflexions de la situació social de la llengua catalana. Cal destacar la defensa ferma que el 1975 feia de la necessitat d'uns mitjans audiovisuals en català per a tots els Països Catalans:

Tothom sap que els televidents catalanòfons de Guardamar als Pirineus, que en som un bon grapat, només comptem amb uns minuts setmanals en llengua catalana i, a més, d'aquest programa, en som exclosos els valencians, els quals no participem ni en l'elaboració del programa ni en la recepció, tot fet i pastat per RTVE. El nostre espant no s'acaba ací en engegar l'anomenat programa “regional simultáneo” de les dues al País Valencià ens trobem amb “Aitana”, programa que dona notícies bastant anodines i on, a més de no veure, per enlloc la nostra llengua, no són respectats els límits regionals, ja que el programa dona notícies també de Múrcia i Albacete. (Simó 29.11.1975, 6)

Cinc anys després, Simó dedicava la portada de la revista i l'editorial a la defensa d'uns mitjans de ràdio i de televisió en català i que pretenia servir de revulsiu social,

amb recollida de signatures inclosa, per a tots els parlants de qualsevol territori de la mateixa llengua:

A hores d'ara, aquestes coses que diem són ben sabudes –tot i que no per això el mitjà perd la seva eficàcia–, i precisament per això nosaltres sabem que sense la televisió serà impossible recuperar de veritat el català. La llengua catalana mor per manca d'ús. No hi ha cap política ni cap mena de plantejament escolar –en el cas que aquesta política i aquest plantejament escolar fossin rigorosos i certs– que pugui portar-se a cap sense el concurs de la televisió. De la mateixa manera que la televisió ens fa empassar la ideologia del poder, no podríem normalitzar la nostra comunitat i fer-ne, alhora, un instrument de pensament, de llibertat i d'acció? El mitjà no és mai bo ni dolent. És la manera d'usar-lo el que determina la bondat o maldat d'un mitjà... (Simó 16.08.1980, 3)

L'autora defensa fermament la unitat de la llengua.⁴ En els seus articles de *Canigó* ofereix una crítica directa a les polèmiques secessionistes que es plantegen en la premsa valenciana dels anys setanta:

A hores d'ara, encara és possible que als diaris valencians pugui tenir lloc una aferrissada polèmica sobre si el valencià és una modalitat del català o una llengua diferent. És clar que no hi havia ignorància únicament al fons de les opinions més insòlites. A partir d'això, la nostra redacció a València ha preparat un dossier sobre el tema, que hem intitulat “La llengua dels Països Catalans.” I a darrera hora, quan aquest número de *Canigó* estava a punt d'entrar en màquines, s'ha produït la concessió del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes a Joan Fuster, el que fa esdevenir encara més interessant tot l'afer (Simó 17.05.1975, 14)

Novament trobem un sentit irònic davant dels atacs esmentats: “Com parlarà el Rei al poble valencià? Per suposat no es pot consentir que ho faça en el bell catalanesc, car si això passés, el búnker-barraqueta hauria de fer repòs a Bétera” (Simó 27.03.1976, 7). És en els editorials de la revista on l'escriptora ofereix la visió més directa de les crítiques que reben els avanços en la normalització de l'ús de la llengua: “El castellà sempre ha estat –quines coses!– la llengua de la cortesia; la llengua cortesana. Que ara la cosa no sigui així. els deu semblar, als provincians de torn, un misteri insondable de les relacions humanes” (Simó, 11.12.1976, 3).

La polèmica es revifa uns anys després a partir de la publicació al *Boletín Oficial del Estado* del decret que incorpora la *llengua valenciana* a l'ensenyament del País Valencià. Simó redacta un editorial ben explícit on es critica la voluntat política per intentar acabar amb la unitat de la llengua i afeblir el seu ensenyament:

L'expressió “llengua valenciana” al Butlletí Oficial de l'Estat vol dir: 1) que s'entén, oficialment, que al País Valencià parlen una llengua diferent del català; 2) que els analfabets que han estat atiant el poble i fins i tot han creat una paròdia d'acadèmia de la llengua, per simples interessos econòmics, són molt poderosos; 3) que es trenquen tot un seguit de “comunicacions” entre els Països Catalans, per exemple, el professorat titulat valencià no podrà exercir al Principat, ni viceversa; 4) que totes les qüestions a debatre són en mans, a partir d'aquesta ordre

⁴ Així, reproduïx a *Canigó* la declaració de l'Institut d'Estudis Catalans a favor de la unitat de la llengua: “Curiosament, el text de la Constitució espanyola ha estat repartit, aquests dies, en les versions valenciana, mallorquina i catalana, com si de tres llengües diferents es tractés” (Simó 25.11.1978, 9).

ministerial que regula el decret de bilingüisme, de deu persones: cinc membres del ministeri madrileny i cinc del Consell del País Valencià que constitueixen la comissió mixta. I d'aquestes deu, només una representarà la universitat; 5) que s'ha aprofitat l'època de vacances per a introduir un decret regressiu, de manera que les possibilitats de defensa són escasses; 6) que les plantilles dels centres no podran ser ampliades, cosa que vol dir que si un centre no té la sort de comptar amb un professor competent en llengua, el català esdevindrà indefectiblement una "maria" per a adobar horaris coixos, o bé desapareixerà en la pràctica. (Simó 26.07.1980, 3)

L'any 1979 presenta una nova secció en la revista *Canigó*, "Xavigó", dedicada a la difusió de la llengua i literatura catalanes: "les més de tres-centes publicacions periòdiques en català, de les quals cal parlar aquests dies, són un símptoma de salut i de resistència; no podem oblidar, però, que malviuen sempre amb l'ai al cor, amenaçades especialment de mort" (Simó 01.03.1979, 9). Una defensa clara de les publicacions en català, entre les quals es trobava la revista que dirigia, i que tenia una situació econòmica desfavorable que va provocar la reducció de les seues pàgines. De la mateixa manera, s'afegeix a la defensa d'una literatura en català que recupere la normalitat d'èpoques pretèrites i dins d'una consecució de la recuperació de les llibertats després de la fi de la dictadura. Així, es féu ressò del manifest que els escriptors catalans van signar en el dia del llibre del 1976:

El dia del llibre, els escriptors dels Països Catalans feren públic aquest manifest, amb un centenar de signatures, tot reivindicant uns punts mínims: "El fet de celebrar aquest dia del llibre en una circumstància històrica ben diferenciada de la que ha caracteritzat els darrers anys, suposa per a nosaltres, escriptors dels Països Catalans una necessitat de manifestar públicament la nostra contribució a les lluites per la democràcia i la llibertat; contribució que, en tant que escriptors catalans, creiem que ha de passar pel reconeixement del fet nacional i per la llibertat d'expressió. (Simó 8.05.1976, 11),

Un manifest que ja havia tingut un precedent l'any anterior en la revista que dirigia Simó, on es va incloure l'exhortació següent del grup d'escriptors Trencavel:⁵

Ens agrada la Festa del Llibre. Ens agraden les festes populars, les festes cíviqües. Però si el llibre català, és a dir, la cultura impresa dels Països Catalans, hagués assolit la normalitat que li pertoca, cal que confessem que la Festa tal com es fa avui no tindria cap sentit. Cada dia de l'any seria el Dia del Llibre i no caldrien ni promocions especials, ni l'esquer d'uns beneficis, ni aquests miseriosos descomptes que, no sabem qui, pensa que enganyen el públic (Simó 19.04.1975, 6)

Simó, amb un editorial del 1975 ("Un Congrés de tots, per tots i per a tots"), fa seues les propostes que el col·lectiu Trencavel feia sobre alguns dels aspectes que haurien de ser primordials en el Congrés de Cultura Catalana que es desenvoluparia dos anys després: "Si després d'aquesta mobilització, i de la síntesi que se n'extregui, hem aconseguit que en el poblet més menut, en el barri més perifèric i en el sector més allunyat es recuperi la consciència de pertànyer a una comunitat cultural —entre d'altres coses—, el Congrés haurà assolit els que creiem que haurien de ser els seus objectius" (Simó 26.04.1975, 14). La revista que dirigeix manté, doncs, una ferma voluntat de generar una opinió lingüís-

⁵ Col·lectiu d'autors catalans entre els quals es trobaven Josep Albanell, Quim Soler, Xavier Romeu, Joan Rendé, Guillem-Jordi Graells, Biel Mesquida, Oriol Pi de Cabanyes i Jaume Fuster.

tica, de conscienciar al públic lector i als escriptors de la riquesa de la llengua catalana i de la necessitat de recuperar la normalitat de la seua producció. Simó participava, per tant, en un congrés amb més de 12.000 participants i que tenia com a objectiu primordial la recuperació social del català.

D'igual manera, comenta l'èxit del XVI Congrés Internacional de Lingüística de Ciutat de Mallorca de l'any 1980: "En l'acte de clausura, el Doctor Badia, que presidia el Comitè Organitzador, senyalà els avanços fets al llarg dels darrers anys en la recuperació de la consciència lingüística arreu dels Països Catalans i els progressos vers la normalització" (Simó 19.04.1980, 24).

A través de les editorials de *Canigó* i d'altres articles es fa ressò de totes les iniciatives que es concreten envers la normalització del català i en contra de la fal·làcia que, com anota, esdevé el bilingüisme propugnat per les diverses iniciatives legisladores que es fan als diversos territoris de parla catalana:

El Grup d'Ajut a la Llengua Catalana (GALLCA) és un grup de voluntaris que dediquen tot el seu temps lliure a promocionar, divulgar i incrementar l'ús de la llengua catalana. Ja han fet un bon grapat d'accions en aquest sentit i la premsa se n'ha fet ressò. Hem entrat en contacte amb ells interessats en un treball que porten entre mans i que pot ser de gran interès i utilitat pública. Ens referim a la recollida de totes aquelles botigues, comerços, empreses, etc., que fan servir el català per a la retolació del seu local. Hem pensat que seria un bon document gràfic, i una crida alhora per tal que la catalanització dels nostres carrers comencés per la iniciativa privada, i voluntarista, dels qui ens diem catalans i tan sovint no n'exercim... De moment, la tasca ha començat per Barcelona, però el projecte, com veurem en aquesta breu entrevista amb els responsables de GALLCA, és abastar tota l'àrea dels Països Catalans (Simó 10.11.1979, 18).

En aquest article defensa les propostes dels membres del Grup d'Ajut a la Llengua Catalana, una entitat de curta existència, però que va formar part, al costat d'altres, en la represa de la llengua catalana en els anys de la Transició Democràtica. Una crítica davant del bilingüisme *institucional* que li serveix per a concloure una de les cartes creuades amb Patrícia Gabancho, a partir d'unes paraules del periodista Eugeni Xammar:

És l'any 1973 i diu: "Jo parlo correctament set llengües. N'escric amb relativa correcció altres cinc. Nogensmenys, els documents bilingües catalano-castellans no els entenc. I quan dic que no els entenc, vostès ja m'entenen. Vull dir que els entenc massa. En efecte: impossible de complir amb la sentència de mort contra la llengua catalana dictada ara fa 33 anys, el bilingüisme ha esdevingut una de les armes predilectes dels enemics de Catalunya. Del que ara es tracta és precisament d'això: fer de la nació catalana una "región" amb un "idioma oficial único." Dit d'altra fairsó: fer dels catalans un poble híbrid, mansoi i amant de la comiditat: llana i pell d'anyell i veu (bilingüe) de cabrit. Davant d'una situació semblant el meu refús és total, categòric, irreversible." No creus que això sembla escrit avui mateix? (Simó 2011, 181)

4. A tall de conclusió

Comptat i debatut, hem pogut observar com els textos periodístics i assagístics de l'autora, tant els que tenen un contingut més general o autobiogràfic, ofereixen les reflexions sobre la llengua catalana que han estat la base de la seua formació i posterior carrera

literària. Paral·lelament a la revisió d'altres aspectes socials que li interessin, com ara la situació de la dona en el món actual o l'evolució política de la Transició Democràtica ençà, Simó observa els diversos conflictes lingüístics que s'hi han generat, des de la seua joventut fins a l'actualitat.

Cal fer esment de les reflexions entorn al procés personal d'aprenentatge de la llengua, en els seus usos escrits i formals, amb el mestratge de l'escriptor Joan Fuster, una peça cabdal en la generació d'escriptors del País Valencià de postguerra, que tingueren amb ell un model de redreçament de la cultura pròpia. Un discurs, farcit d'anècdotes pròpies d'una escriptora en transformació, que serveix per fer una anàlisi de la situació sociolingüística del català durant el franquisme.

És, per això, que hem destacat un apartat al voltant dels comentaris i de les valoracions de l'escriptora sobre l'evolució de l'ensenyament del català, dins del procés d'alfabetització d'una societat que, tot i parlar-lo, desconeixia majoritàriament, la seua escriptura. A través de les tribunes de la premsa, especialment la revista que dirigia, Simó exposa les principals aportacions de col·lectius o grups d'ensenyants que defensaven un increment lectiu per a l'aprenentatge de la llengua catalana. Una voluntat, doncs, per aconseguir la normalitat en l'ús del català que afavoreix, en diverses ocasions, l'aproximació irònica a la realitat. L'escriptora cerca la reacció immediata del lector, tant en textos periodístics –pensem, per exemple, en les editorials que signa a *Canigó*–, com en altres assagístics o, fins i tot, autobiogràfics.

Per últim, hem observat les reflexions de l'autora sobre les consideracions socials del català, després d'haver incidit en la defensa completa que realitza sobre la unitat de la llengua en tots els territoris on es parla. Simó se sent preocupada per la manca de l'ús del català en diversos àmbits, com ara l'econòmic o l'empresarial, que dificulta una plena normalitat en el seu desenvolupament. Uns comentaris i valoracions que arrancaven ja durant les acaballes del franquisme, a partir dels seus articles i editorials en la revista *Canigó*. D'igual manera, fa una aposta ferma pel desenvolupament de mitjans de comunicació en català comuns a tots els territoris que permeten l'extensió i generalització del seu ús.

Obres citades

- Alberola, M. “Entrevista a Isabel-Clara Simó.” *El Temps* (14/03/1994): 13-15.
- Cortés, C. “Escriptora, dona i lluitadora.” *Passadís. Quadern de Lletres* 26 (2006): 91-92.
- Cortés, C. & I. Gisbert. “La reivindicació de la situació de la dona en la transició a través de la revista *Canigó*.” En *I Coloquio Internacional Haciendo Historia: Género y Transición Política “Transiciones en Marcha.”* Alacant: Universitat d’Alacant 2015. 66-78.
- Palau, M. “Explicar les diferències. Gènere i nació a la narrativa d’Isabel-Clara Simó.” *L’Aiguadolç* 25 (1999): 29-38.
- Riera, I. “Isabel-Clara Simó o l’escriptura com a compromís.” *Serra d’Or* 382 (octubre 1991): 16-18.
- Simó, I.-C. *És quan miro que hi veig clar*. Barcelona: Selecta, 1979.
- . *Sobre el nacionalisme (carta al meu nét)*. Barcelona: Columna, 2000.
- . *En legítima defensa*. Barcelona: Columna, 2003.
- . *Si em necessites, xiula*. Barcelona: Ed. 62, 2005.
- . *Adéu, Boadella*. Barcelona: Mina, 2008.
- . *Els racons de la memòria*. Barcelona: Ed. 62, 2009.
- . “Qui té la clau? I el duro?” *Avui* (12.07.2011): 40.
- Simó, I.-C. & P. Gabancho. *Cartes d’independència a la vora d’una tassa de te*. Barcelona: A Contra Vent Editors, 2011.

Articles citats de la revista Canigó

- Simó, Isabel-Clara. *Canigó* 377 (15.02.1975): 3.
- . *Canigó* 384 (08.03.1975): 3.
- . *Canigó* 393 (19.04.1975): 6.
- . *Canigó* 394 (26.04.1975): 14.
- . *Canigó* 397 (17.05.1975): 14.
- . *Canigó* 425 (29.11.1975): 6.
- . *Canigó* 442 (27.03.1976): 7.
- . *Canigó* 448 (8.05.1976): 11.
- . *Canigó* 455 (26.06.1976): 3.
- . *Canigó* 474 (06.11.1976): 7.
- . *Canigó* 479 (11.12.1976): 3.
- . *Canigó* 560 (01.07.1978): 3.
- . *Canigó* 581 (25.11.1978): 3 i 9
- . *Canigó* 595 (01.03.1979): 9.
- . *Canigó* 631 (10.11.1979): 18.
- . *Canigó* 654 (19.04.1980): 24.
- . *Canigó* 668 (26.07.1980): 3.
- . *Canigó* 671 (16.08.1980): 3.